

**Justisdepartementet,
Kriminalomsorgsavdelingen,
Postboks 8005 Dep,
0030 Oslo**

Oslo, mandag, 16. april 2012
Vår ref.: 895/THB
Må alltid oppgis.

Høringsnotat - om endringer i straffeprosessloven og straffegjennomføringsloven

Det vises til høringsbrev av 16.01.12. Juss-Buss og Rettspolitisk forening (Rpf) takker for tilliten som høringsinstans.

Innledning

Juss-Buss er en frivillig rettshjelpsorganisasjon, drevet av studenter tilknyttet Universitetet i Oslo. Juss-Buss har over 50 saksmottak i fengsel hvert år og tar årlig i mot ca. 530 henvendelser vedrørende fengselsrett og straffegjennomføring. Gjennom vår praksis har vi opparbeidet oss bred erfaring på området.

Rettspolitisk forening er en uavhengig forening, bestående av jurister og juridiske studenter. Rpf jobber blant annet for og forsvare å utvikle sentrale rettsstatlige og velferdsmessige verdier. I tillegg arbeider Rpf med å utvikle alternativer til eksisterende regler, med blant annet vekt på å bedre sosialt vanskeligstilte gruppers situasjon.

På bakgrunn av dette vil Rpf og fengselsgruppa på Juss-Buss komme med noen bemerkninger til høringsbrevet.

Kommentarer knyttet til departementets lovforslag

6. Utvidet bruk av overgangsbolig – straffegjennomføringsloven § 11 nytt femte ledd

Bedre muligheter for rehabilitering

Juss-Buss og Rpf stiller seg positive til departementets forslag om en ordning med utvidet bruk av overgangsboliger i Kriminalomsorgen. Vi erfarer at tilbudet om overgangsboliger er et godt soningsalternativ da man i mindre grad enn i høy- og lavsikkerhetsfengsel blir isolert fra samfunnet. Fengsel er en form for institusjonalisering som ofte fører til en vanskeligere tilbakeføring til samfunnet da man blant annet mister kontakt med venner og familie. Overgangsboliger legger rammene for en soningssituasjon der de innsatte i større grad enn i fengsel med høy eller lav sikkerhet kan opprettholde kontakten med sitt sosiale nettverk. Videre har de innsatte muligheten til å delta aktivt i samfunnet gjennom arbeid eller utdanning, da som en bidragsyter, og ikke en belastning. Juss-Buss og Rpf erfarer at innsatte som har god kontakt med familie og venner i langt større grad har en vellykket reintegrering i samfunnet etter soningen, enn de som ikke får denne muligheten. Vi ser også at disse oftere lykkes i å skape seg et liv uten kriminalitet.

Straff og opplæring

Overgangsboliger gir mulighet til deltagelse i samfunnet, men legger mange føringer og restriksjoner på de innsatte. Soningsformen oppleves således fortsatt som straff. De innsattes hverdag er i stor grad systematisert gjennom faste arbeidstider, måltider osv. Permisjoner utenom de faste rutinene må godkjennes. De innsatte ilegges større ansvar for egen hverdag blant annet gjennom faste ukentlige frister for innlevering av søknader, og valgfri deltagelse i felles aktiviteter på fritiden som svømming, hytteturer og lignende. Gjennom soning i overgangsboliger gis de innsatte muligheten til å lære seg å beherske en tilnærmet normal hverdag innenfor faste rammer, mens frihetsberøvelsen fortsatt er tilstede.

Utvidet ordning

Videre mener Juss-Buss og Rpf at det også bør lovfestes en adgang for straffedømte med ubetingede dommer på over 1 år til å kunne innsettes direkte i overgangsbolig. Overgangsboliger vi har snakket med, fremhever fordelene av å ha innsatte der i lengre perioder, da dette muliggjør tettere oppfølging og bedre rehabilitering. Det bør derfor åpnes for et unntak i de tilfeller man etter en helhetsvurdering finner det hensiktsmessig og tilrådelig med innsettelse i overgangsbolig, selv om man har en ubetinget dom over 1 år.

7. Overføringer mellom gjennomføringsformer – straffegjennomføringsloven § 14

7.2.2 § 14 første ledd bokstav c

Juss-Buss og Rpf er positive til at departementet søker å endre § 14 første ledd bokstav c slik at man sikrer en ensartet praktisering av bestemmelsen. I det videre vil vi gjøre rede for hvilket alternativ vi mener er det mest hensiktsmessige.

Alternativ 1:

Juss-Buss og Rpf stiller seg positive til forslaget om endring fra ”skriftlig advarsel” til ”skriftlig irettesettelse” i § 14 første ledd bokstav c.

Tvangsoverføring mellom gjennomføringsformer er et svært inngripende vedtak, og vi erfarer at tvangsoverføring ofte fører til forringelse av innsattes soningsprogresjon. Dette skyldes blant annet at den innsatte fjernes fra anstalten hvor det alt er etablert og tilrettelagt et tilbud rundt vedkommende. En tvangsoverføring vil også få konsekvenser for den innsattes mulighet til blant annet permisjon og 2/3-løslatelse da mottaksfengselet normalt behøver tid til å bli kjent med den innsatte før man eventuelt innvilger en søknad. I tillegg vil mulighetene for innvilgelse av søknader om permisjon og andre velferdsmessige goder påvirkes i de tilfellene der den innsatte er tvangsoverført på grunnlag av negativ innflytelse på miljøet i fengselet. Opplevelse av avmakt vil også være en konsekvens av at Kriminalomsorgen fjerner den innsatte fra et kjent miljø, særlig i tilfeller der overføringen fremstår som uforutsett og uforståelig.

På bakgrunn av tvangsoverføringens inngripende karakter mener Juss-Buss og Rpf at det er avgjørende at loven legger til rette for at de innsattes rettssikkerhet ivaretas i tilstrekkelig grad. Alternativ 1 vil etter vår mening sikre disse hensynene på best måte, da den innsatte vil få rett til å uttale seg i saken før irettesettelsen gis, og at det også gis adgang til å klage på vedtaket.

Juss-buss og Rpf mener at terskelen for en formell varsling må være høy, og at fengselet må ta tak i uønsket adferd på en mindre formell måte før skriftlig irettesettelse gis. Med tanke på de langsiktige konsekvensene en skriftlig irettesettelse vil kunne få for den innsatte er det etter vår mening mest hensiktsmessig at man kombinerer alternativ 1 om skriftlig irettesettelse med alternativ 2 om atferdssamtaler.

Også utenlandske innsattes rettssikkerhet må ivaretas dersom fengselet vurderer tvangsoverføring på bakgrunn av § 14 første ledd bokstav c. Juss-Buss og Rpf erfarer at utenlandske innsatte har problemer med å forstå hvorfor de blir overført fra en anstalt til en annen, grunnet blant annet språkproblemer eller kulturforskjeller. Særlig for denne gruppen innsatte er det viktig at fengselet igangsetter tiltak gjennom atferdssamtaler før man eventuelt gir en skriftlig irettesettelse. I denne forbindelse er det av rettssikkerhetsmessige grunner viktig at fengselet har tilstrekkelige tolketjenester, slik at den innsatte får god innsikt i hvilke forhold fengselet finner problematisk med vedkommendes atferd. Se nærmere begrunnelse for økt bruk av tolketjenester i Juss-Buss' høringsvar på utredningen om «behov og tiltak for å sikre adekvat tolketjeneste og informasjon til innsatte og domfelte som ikke snakker eller forstår norsk».

Alternativ 2:

Juss-Buss og Rpf er negative til å fjerne kravet om skriftlighet i § 14 første ledd bokstav c da vi mener dette ikke vil ivareta rettssikkerheten til de innsatte på en tilstrekkelig måte. Som nevnt under alternativ 1 mener vi atferdssamtaler og atferdsavtaler kan være gode tiltak for å forhindre uønsket atferd fra innsatte, men at dette alene ikke er tilstrekkelig for å ivareta de innsattes rettssikkerhet.

7.2.3 § 14 første ledd ny bokstav f

Juss-Buss og Rpf har forståelse for kriminalomsorgens behov for en hjemmel om tvangsoverføring i de særlige tilfellene hvor forholdet mellom innsatt og ansatt gjør dette nødvendig. Med tanke på konsekvensene av tvangsoverføring som nevnt under punkt 7.2.2, er det likevel viktig at lovbestemmelsene reflekterer at tvangsoverføring bør være siste løsning. I høringen «økt bruk av konfliktråd» legges det opp til en mer aktiv bruk av konfliktråd gjennom hele strafferettskjeden, også under straffegjennomføringen. Juss-Buss og Rpf mener at konfliktmekling kan være en alternativ løsning til tvangsoverføring i enkelte situasjoner. Se nærmere i høringsvaret til Juss-Buss og Rpf om «økt bruk av konfliktråd i straffegjennomføringen».

Vi er imidlertid uenig med departementet når det gjelder hvilket nivå som skal ha avgjørelseskompetanse om overføring etter § 14 første ledd ny bokstav f. Juss-Buss og Rpf mener at dersom man skal etablere en adgang til tvangsoverføring på bakgrunn av forhold mellom innsatt og ansatt, er det avgjørende for å ivareta de innsattes rettssikkerhet at regionalt nivå har avgjørelsesmyndigheten. Ikke bare taler det enkelte fengsels nærhet til situasjonen for at kompetansen for tvangsoverføringen bør ligge til et organ som i større grad er objektiv, men også de innsattes opplevelse av en rettferdig og riktig avgjørelse. Det skapes liten tiltro til Kriminalomsorgen dersom fengsel selv skal avgjøre en overføring som angår en av deres ansatte. Det er viktig at man etablerer en ordening som både er, og oppfattes som, riktig og rettferdig for alle involverte parter.

7.2.4 § 14 første ledd ny bokstav g

Juss-Buss og Rpf har forståelse for at det i enkelte situasjoner kan være uheldig at innsatte i samme sak gjennomfører straff i samme fengsel. Imidlertid mener vi at man også her må ta hensyn til tvangsoverføringens inngripende karakter, og at man derfor kun oppstiller en snever adgang til tvangsoverføring på bakgrunn av fangesammensetningen.

Vi mener den foreslåtte ordlyden i bokstav g gir Kriminalomsorgen en for vid adgang til å tvangsoverføre innsatte etter Kriminalomsorgens eget ønske. Vi mener ordlyden bør endres fra "nødvendig" til "åpenbart nødvendig", slik at tvangsoverføring bare kan skje dersom det er klart at domfelte ikke skal sone i samme fellesskapsavdeling fordi de har tilknytning til samme kriminelle miljø, eller samme straffesak. Det er viktig at tvangsoverføring ikke blir en enkel utvei for det enkelte fengselet til å løse konflikter eller problemer som burde og kunne blitt løst på en annen, mindre

innгриpende måte. Juss-Buss og Rpf mener fengslene i større grad må tenke alternativer til tvangsoverføring slik at man unngår for eksempel at en innsatt må avbryte et program som er av stor velferdsmessig betydning for vedkommende, eller blir overført til et fengsel langt unna sine nærstående.

7.2.5 § 14 nytt annet ledd – overføring til annet fengsel for å ivareta innsattes behov på en hensiktsmessig måte

Juss-Buss og Rpf ser behovet for en hjemmel for tvangsoverføring dersom dette er hensiktsmessig for videre straffegjennomføring når det kommer til barn som soner i alminnelige fengsler. Juss-Buss og Rpf mener at barn ikke skal sone fengselsstraff, men er enig med departementet at det er avgjørende med god oppfølging og et eget team som kan ivareta de unge innsattes behov dersom man først skal fengsle barn.

Vi er positive til departementets foreslåtte vurderingsmoment i denne forbindelse hvor barnets beste settes i fokus. Juss-Buss og Rpf etterlyser likevel en nærmere redegjørelse om hvem som skal fatte avgjørelse om en slik tvangsoverføring. En forutsetning for en best mulig avgjørelse er om overføringen vurderes av et tverrfaglig team med kompetanse om denne spesielle gruppen innsatte, og at barnet alltid blir hørt.

Vi er imidlertid svært skeptiske til en adgang til å tvangsoverføre også andre innsatte på bakgrunn av hva Kriminalomsorgen anses som hensiktsmessig. Juss-Buss og Rpf ser ikke behovet for en slik hjemmel, da vi mener den innsatte er nærmest til å avgjøre om vedkommende får tilstrekkelig oppfølging i det fengselet han soner i. Den innsatte kan selv søke om frivillig overføring til et annet fengsel med hjemmel i §§ 14 eller 15, dersom han mener at hans behov blir bedre ivaretatt på denne måten.

Etter vår mening kan det ikke være anledning til å tvangsoverføre innsatte fordi man ikke evner å tilrettelegge forholdene for innsatte med spesielle behov. Fengselet bør i disse tilfellene heller informere den innsatte om hvilke andre fengsler som kan tilrettelegge forholdene bedre, og på denne måten kan den innsatte selv ta en velbegrunnet avgjørelse. Juss-Buss og Rpf ser ikke at tungtveiende fengselsfaglige grunner taler for etablering av en slik hjemmel som departementet ønsker.

Fra vår side etterlyses en nærmere redegjørelse for hva som er ment å omfattes av ordlyden «hensiktsmessig». Juss-Buss og Rpf er bekymret for at hjemmelen vil kunne gi anledning for fengslene til å segregere innsatte.

Avslutningsvis vil vi bemerke at vi er bekymret for de vide hjemlene som departementet foreslår for tvangsoverføring av innsatte. Dette skaper en svært usikker situasjon for de innsatte, som dermed vil risikere overføring til enhver tid. Vide overføringshjemler er uheldig fordi de kan føre til ulik og tilfeldig praksis. Juss-Buss mener tvangsoverføring kvalifiserer til et strengt hjemmelsskrav ettersom dette innebærer et svært alvorlig inngrep for de innsatte.

10. Prøveløslatelse av utenlandske innsatte der utvisningen skal iverksettes samtidig med løslatelsen - straffegjennomføringsloven § 42 sjette ledd

Straffegjennomføringsloven § 42 sjette ledd slik det står i dag setter ikke tilstrekkelig klare vilkår for når frihetsberøvelse på grunn av manglende iverksettelse av utvisningsvedtak kan forekomme. Frihetsberøvelse er et svært alvorlig inngrep, og det burde være klare retningslinjer for når dette kan skje. Juss-Buss og Rpf er derfor enige med departementet i at det er behov for et klarere skille mellom frihetsberøvelse som skyldes straffegjennomføring og frihetsberøvelse på grunn av manglende

effektivering av utvisningsvedtak. Kriminalomsorgen har tidligere hjemlet adgangen til å holde fengslet personer som i utgangspunktet kvalifiserer til løslatelse, i at de ikke kan transporteres ut. Dette lar seg vanskelig forene med EMK. Man risikerer med dette at søknader om prøveløslatelse fra utenlandske innsatte, blir avslått med lite holdbare begrunnelser, da kriminalomsorgen vet at de ikke kan transporteres ut når de løslates.

Juss-Buss understreker viktigheten av å overholde kravene som den Europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) setter til årsakssammenheng mellom domfellelsen og det senere grunnlag for frihetsberøvelse.

På dette grunnlag støtter Juss-Buss og Rpf forslaget om å endre straffegjennomføringsloven § 42 sjette ledd, samt oppfordrer til at EMK art 5 overholdes.

***

Eventuelle spørsmål kan rettes til Torunn Hoem Brunsvik som kan nås på telefonnummer 22 84 29 15 alle hverdager mellom kl 10:00 og 15:00, unntatt torsdager.

for Juss-Buss, ved fengselsgruppa,

Mayo Akhtar

Torunn Hoem Brunsvik

Mette Wickstrøm Nagy

Astrid Nilsen Ervik

Ragnhild Moritz-Olsen

Med vennlig hilsen,
for RPF,

_____
Nora Hallén

for Nora

